

УДК 373.3.016.091.31:81

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-8-36>**Олена ГОНЧАРУК,***orcid.org/0000-0001-8777-089X*

кандидат педагогічних наук,

викладач словесних дисциплін

*КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) super_lenagoncharuk@ukr.net***Людмила ШУСТ,***orcid.org/0000-0001-6761-5497*

кандидат філологічних наук,

викладач словесних дисциплін

*КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) lyud_mylka@ukr.net***Вікторія ДАЦЮК,***orcid.org/0000-0002-3225-2902*

викладач словесних дисциплін

*КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) datsyk8229@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВІДОКРЕМЛЕНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

У статті проаналізовано технологію «перевернутого навчання» та можливості її застосування на заняттях мовно-літературного циклу, зокрема під час вивчення відокремлених членів речення. Зазначено, що, відповідно до Державного стандарту, вільне володіння державною мовою є однією з одинадцяти ключових компетентностей здобувачів освіти, яка формується завдяки розвитку культури мовлення. Простежено, що одним із найскладніших для здобувачів освіти є засвоєння теми «Відокремлені члени речення», зокрема труднощі пов'язані з визначенням певних синтаксичних елементів та дотриманням пунктуаційних норм у реченнях з відокремленими членами. Подано основні принципи відокремлень другорядних членів речення. Для підвищення ефективності засвоєння матеріалу запропоновано технологію «перевернутого навчання». Окреслено сутність «перевернутого навчання», що полягає в попередньому самостійному ознайомленні здобувачів освіти з новим навчальним матеріалом, а на занятті передбачено короткий розбір проблемних моментів, закріплення теоретичних знань та вироблення практичних навичок. У ході спостереження за освітньою діяльністю студентів освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» та «бакалавр» визначено такі переваги «перевернутого навчання» у процесі засвоєння мовного матеріалу, як поява інтересу до мовних явищ, зростання активності здобувачів освіти, розвиток командної роботи, навичок аналізу, синтезу, уміння визначати головне, порівнювати, робити висновки, розвиток можливостей самостійно добирати потрібні джерела інформації. У результаті практичного застосування технології «перевернутого навчання» з'ясовано переваги таких методів і прийомів роботи, як спостереження за навчальним матеріалом, зіставлення мовних явищ, інтонаційний та орфографічно-пунктуаційний практикум, лінгвістичний експеримент, онлайн-тести. Окреслено переваги та недоліки «перевернутого навчання» та його потенціал в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: технологія «перевернутого навчання», відокремлені члени речення, здобувачі освіти, лінгвістичний експеримент, дистанційне навчання.

Olena HONCHARUK,*orcid.org/0000-0001-8777-089X*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Teacher of Verbal Disciplines

*“Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council
(Lutsk, Ukraine) super_lenagoncharuk@ukr.net*

Lyudmyla SHUST,

orcid.org/0000-0001-6761-5497

Candidate of Philological Sciences,

Teacher of Verbal Disciplines

“Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council

(Lutsk, Ukraine) lyud_mylika@ukr.net

Viktoriiia DATSIUK,

orcid.org/0000-0002-3225-2902

Teacher of Verbal Disciplines

“Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council

(Lutsk, Ukraine) datsyk8229@ukr.net

THE PECULIARITIES OF USING THE TECHNOLOGY “FLIPPED LEARNING” IN THE PROCESS OF STUDY SEPARATED MEMBERS OF THE SENTENCE

The article analyzes the technology of “inverted learning” and the possibility of its application in the classes of language and literature cycle, particularly in the study of separated members of the sentence. It is noted that according to the State Standard, the fluency in the state language is one of the eleven key competencies of students acquiring education, which is formed thanks to the development of speech culture. It has been observed that the most difficult for students is to master the topic “Separate members of a sentence”, in particular the difficulties associated with the definition of the certain syntactic elements and stick to the punctuation rules in the sentences with the separated members. The basic principles of the separation of secondary members of a sentence are given. To increase the efficiency of mastering the material, the technology of “flipped learning” is proposed. The essence of “flipped learning” is outlined, which is in preliminary students’ self-acquaintance with the new educational material, and the lesson provides a brief analysis of some problematic issues, the consolidation of theoretical knowledge and the development of practical skills. In the course of observation on educational activity of the students of educational-professional degree “professional junior bachelor” and “bachelor” the following advantages of “flipped learning” in the process of language acquisition are identified: arising interest to language phenomena, increasing students’ activeness, development of teamwork, skills of analysis, synthesis, the ability to determine the main thing, to compare, to draw conclusions, the development of the opportunities to select the necessary sources of information independently.

In the result of practical application of the technology “flipped learning” it is clarified the advantages of such methods and techniques as an observation on educational material, a comparison of language phenomena, intonational and spelling-punctuational workshop, linguistic experiment, online tests. The advantages and disadvantages of “flipped learning” and its potential in distance learning are outlined.

Key words: *technology of “flipped learning”, separated members of the sentence, objects, attributes, adverbial modifiers, students who acquire education, linguistic experiment, distance learning.*

Постановка проблеми. Реформування сучасної освіти зумовлене, зокрема, вимогами компетентнісного підходу до підготовки здобувачів освіти. Державний стандарт визначає 11 ключових компетентностей, серед яких слід виокремити вільне володіння державною мовою (Про внесення змін, 2019). Для успішної самореалізації в суспільстві важливо розвивати вміння висловлювати власні думки в усному та писемному мовленні, чітко та аргументовано пояснювати факти, усвідомлювати роль мови для ефективного спілкування та культурного самовираження. На нашу думку, саме мовно-літературна освітня галузь має вагомий потенціал для формування та розвитку культури мовлення, що лежить в основі компетентності вільного володіння державною мовою. Під поняттям «культура мовлення» розуміється система вимог, регламентацій щодо вживання мови в мовній діяльності (Українська мова,

2004: 263). Серед основних ознак культури мовлення виділяють точність, правильність, виразність та образність.

Спостерігаючи за процесом опанування сучасної української літературної мови учнями та студентами, відзначаємо, що одним із найскладніших для здобувачів освіти є засвоєння теми «Відокремлені члени речення». Труднощі пов’язані з визначенням певних синтаксичних елементів та дотриманням пунктуаційних норм у реченнях з відокремленими членами. Як наслідок, здобувачі освіти уникають у власній писемній мовленнєвій діяльності конструкцій з відокремленими членами речення, що впливає на точність, образність, виразність і багатство мовлення (відокремлені члени речення уточнюють зміст висловлюваного, допомагають уникати однотипних конструкцій, надають висловлюванню виразності та емоційності).

Легкість та невимушеність засвоєння мовного матеріалу зумовлені застосуванням продуктивних форм, методів та прийомів навчання, спрямованих на швидке засвоєння теоретичного матеріалу та його практичне застосування. Серед ефективних форм та методів засвоєння граматичного матеріалу з теми «Відокремлені члени речення» відзначаємо технологію «перевернутого навчання».

Аналіз досліджень. Дослідженням питання технології «перевернутого навчання» займалися Т. Басалгін, В. Биков, О. Воронкін, Л. Дідух, С. Литвинова, М. Хомутенко, І. П'янковська, Н. Приходькіна та інші науковці.

Сутність «перевернутого навчання» полягає в попередньому самостійному ознайомленні здобувачів освіти з новим навчальним матеріалом (за підручником, відео- чи аудіоматеріалами, презентаціями тощо), а на занятті – короткий розбір проблемних моментів, закріплення теоретичних знань та вироблення практичних навичок (Слушній, 2016: 20). Самостійне опрацювання теорії допомагає виділити більшу кількість часу для практики, сприяє розвитку критичного мислення, пізнавальної активності, уміння аналізувати, систематизувати, виділяти головне.

Мета статті – розглянути можливості використання перевернутого навчання під час засвоєння поняття «Відокремлені члени речення», довести ефективність застосування «перевернутого навчання» у засвоєнні мовного матеріалу здобувачами освіти. Зазначимо, що всі використані приклади конструкцій з відокремленими членами речення взяті з творчості Лесі Українки. Такий прийом також допоможе поглибленому аналізу літературних текстів, зокрема усвідомленню ролі відокремлених членів речення в розвитку образності, точності та багатств мовлення.

Виклад основного матеріалу. Відокремлюватися можуть тільки другорядні члени речення, отже, у лінгвістиці визначають такі поняття: «відокремлені додатки», «відокремлені означення», «відокремлені обставини». Відокремлені додатки виражаються непрямыми відмінковими формами іменників із прийменниками (крім, окрім, опріч, за винятком, замість, на відміну від) або прислівниковими сполученнями, що мають значення включення, винятку, заміни (Плющ, 2006: 362); *А я не знаю нічого ніжного, окрім берези, за те ж її й сестрицею ззиваю* (Українка, УкрЛібб); *В церкві божій, замість молитися, людей все гудять, а це й виносять так благочестям поперед нас* (Українка, УкрЛіба).

Відокремлені обставини можуть виражатися дієприслівником, дієприслівниковим зворотом,

прислівником, іменником у непрямих відмінках, порівняльним зворотом: *Ще ж ти мені ні слова, ні слова не промовив там, у батька, а вже моя душа була твоєю! Мати, пройшовши вперед до повітки, показує дівчатам на ослін* (Українка, УкрЛіба). *Потім, на світанні, як біляві хмари стануть покрай неба, мов ясні отари... Я вберу тебе, мов королівну, в самоцвіти!* (Українка, УкрЛібб)

Відокремлені означення можуть виражатися дієприкметниковим зворотом, декількома прикметниками чи дієприкметниками, іменниками в непрямих відмінках, інфінітивом, поширеною і непоширеною прикладкою (Плющ, 2006: 365): *У лісі є такі провалля, заховані під хрустом та галуззям, – не бачить їх ні звір, ані людина; Там мої сестриці, там гірські русалки, вільні літавиці, будуть танцювати коло по травиці, наче блискавиці! З лісу виходить Лукаш, худий, з довгим волоссям, без свити, без шапки* (Українка, УкрЛібб).

Відокремлені члени речення представлені в навчальних програмах з української мови як для основної школи (5–9 класи), так і для старшої (10–11 класи) (Навчальні програми 5–9; Навчальні програми 10–11), а також розглядаються на заняттях з української мови в закладах вищої освіти гуманітарного циклу, тому в старших класах (10–11) та закладах вищої освіти під час опрацювання відокремлених членів речення найбільш ефективною, на нашу думку, буде технологія «перевернутого навчання», оскільки фундаментальні знання здобувачі освіти вже мають. Спостерігаючи за освітньою діяльністю студентів освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» та «бакалавр», визначаємо такі переваги «перевернутого навчання» у процесі засвоєння мовного матеріалу, як поява інтересу до мовних явищ, зростання активності здобувачів освіти, розвиток командної роботи, навичок аналізу, синтезу, уміння визначати головне, порівнювати, робити висновки, розвиток можливостей самостійно добирати потрібні джерела інформації. Завдяки такій моделі здобувачі освіти усвідомлюють відповідальність за навчання. Застосування «перевернутого навчання» у старшій школі, закладах вищої освіти вдосконалює репродуктивний метод. Під час застосування цієї форми навчання перед пошуком інформації доречно запропонувати здобувачам освіти низку запитань лінгвістичного характеру.

1) Які синтаксичні елементи ускладнюють речення?

2) Які члени речення називають відокремленими?

3) Що називається відокремленим додатком, означенням, обставиною?

4) Якою є функція відокремлених речень у мовленні?

5) Чим виражаються відокремлені додатки, означення, обставини?

6) Якими розділовими знаками послуговуємося під час відокремлення зазначених синтаксичних елементів?

7) У яких випадках відокремлюється і не відокремлюються прикметник, дієприкметник, дієприкметниковий та дієприслівниковий звороти тощо?

8) Наведіть приклади речень з відокремленими членами з творів Лесі Українки.

Таку роботу можна провести у формі бесіди або організувати роботу в парах, де за опорним конспектом учні/студенти відтворюють отримані знання про відокремлені члени речення, зазначають, із якими труднощами зіткнулися, опрацюючи матеріал.

Для пошуку лінгвістичної інформації рекомендуємо запропонувати такі джерела, як лінгвістичні посібники, підручники, довідники, інтернет-ресурси, відеозаписи. Такий метод роботи дає змогу визначити рівень активності, відповідальності, взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, самостійності, уміння послуговуватися лінгвістичною літературою; розвиває активну пошукову діяльність; дає змогу здобувачеві освіти спробувати себе в ролі тьютора, натомість викладач виступає в ролі консультанта.

Щоби перевірити якість засвоєння теоретичного матеріалу, учитель розробляє відповідні тести, які здобувачі освіти виконують онлайн. Це дає змогу викладачеві оцінити рівень сприйняття матеріалу та за потреби скоригувати знання безпосередньо на занятті.

Також продуктом «перевернутого навчання» під час опанування відокремлених членів речення може бути учнівська або студентська презентація, проєкт, відеоблог тощо. Застосування «перевернутого навчання» під час опрацювання відокремлених членів речення має пропедевтичний характер, тому ефективність самостійної роботи визначається безпосередньо на занятті за допомогою бесіди, демонстрації здобувачами освіти продуктів власних напрацювань, виконання практичних завдань.

Основну роль в опануванні здобувачами освіти навчального матеріалу відіграє рефлексія. Саме спостереження за навчальним матеріалом, зіставлення мовних явищ, лінгвістичні, інтона-

ційні практикуми дають змогу учням/студентам засвоїти матеріал у повному обсязі та зрозуміти його важливість на практиці, тому на занятті варто запропонувати здобувачам освіти прочитати текст, дотримуючись відповідної інтонації при відокремлених членах речення, удосконалюючи виразність і правильність мовлення. Вдалим текстом вважаємо останній монолог Мавки із «Лісової пісні» Лесі Українки (за браком місця наведемо лише рядки з відокремленими членами речення): *Ясним вогнем засвітилось воно, **чистим, палючим, як добре вино**... Легкий, пухкий попільець ляже, **вернувшись**, в рідну землю... Будуть приходити люди, **вбогі й багаті, веселі й сумні, радіщі й тугу нестинуть мені**... Я їм тоді проспівую все, що колись ти для мене співав, **це як напровесні тут вигравав, мрії збираючи в гаю**...* (Українка, УкрЛібб).

Обов'язково зацікавить здобувачів освіти лінгвістичний експеримент, адже тоді вони зможуть відчувати себе творцями тексту. Пропонуємо поширити речення відокремленими членами (додатками, означеннями чи обставинами – на вибір учнів) на власний розсуд і зіставити їх з оригіналом Лесі Українки. Наприклад, *Мені здається часом, що верба, ..., то – матуся; Ти дав мені дари, які хотів, такі були й мої – ...; Потім, ..., як біляві хмари стануть покрай неба, мов ясні отари; Тихо, ..., відпливає від берега і зникає в озері; Невиразно воно говорить, як ...; Я буду знов як лісова царівна, і щастя упаде мені до ніг, ...!* Такий прийом не лише продемонструє важливість вивченого матеріалу, але й допоможе у запам'ятовуванні віршових текстів.

Доречним у другій половині заняття буде орфографічно-пунктуаційний практикум, який також варто побудувати на уривках із «Лісової пісні». Наприклад, правильно розставити розділові знаки та підкреслити відокремлені члени речення відповідним чином: *З озера з туману вириває біла жіночка постать більше подібна до смуги мли ніж до людини; Бо він був ніжний той весняний легіт співаючи їй розвивав листочки милуючи розмаяв їй віночка і пестячи кропив росою косу...* (Українка, УкрЛібб).

Хочемо зауважити, що інтерес учнів/студентів до мовного матеріалу під час застосування технології «перевернутого навчання» підсилює завдання дібрати з художньої літератури, дописів у соціальних мережах, засобів масової інформації тощо приклади речень з відокремленими членами.

Наостанок варто провести підсумкове тестування і порівняти його результати з результатами тесту, що виконували онлайн, напередодні

заняття, а також запропонувати здобувачам освіти на основі самооцінювання визначити, чи покращились їхні результати.

Модель «перевернутого навчання» стає все більш актуальною в умовах дистанційного навчання, коли здобувачі освіти й так отримують багато матеріалу на самостійне опрацювання. Згідно з чинними вимогами Міністерства освіти й науки України, час безперервної роботи з технічними засобами навчання для учнів 8–9 класів обмежений 20–25 хвилинами, 10–11 класів – 30 хвилинами (Тривалість навчального заняття, МОН), тому цей час варто використати для практичної роботи, а не для лекційного заняття. Також «перевернуте навчання» буде дієвим в умовах прискороного вивчення певних тем, а також на заняттях з літератури чи історії, де здобувачі освіти, отримавши інформацію з різних джерел, зможуть скласти цілісне уявлення про певну постать.

Перевагами технології «перевернутого навчання» вважаємо такі: оскільки викладач не змушений читати лекцію, то може збільшити

кількість практичних завдань та отримати час для індивідуальної роботи; здобувач освіти сам визначає темп, у якому буде працювати, вивчаючи теоретичний матеріал і за потреби повертаючись до незрозумілих фрагментів; доступні відеоматеріали дають змогу підготуватися тим учням/студентам, котрі за певних причин були відсутні на занятті. Недоліком може стати недостатнє технічне забезпечення здобувача освіти.

Висновки. Вважаємо, що використання технології «перевернутого навчання» під час вивчення теми «Відокремлені члени речення» дасть змогу здобувачам освіти краще опанувати теоретичний матеріал і мати достатньо часу для застосування отриманих знань на практиці. Викладач стає консультантом і має ширші можливості для індивідуального підходу, краще розуміє прогалини в знаннях кожного учня/студента, отже, ефективніше їх коригує. Оскільки ця технологія має значні переваги, вважаємо перспективними подальше її дослідження та втілення на заняттях з української мови та літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальні програми для 10–11 класів / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 20.01.2021).
2. Навчальні програми для 5–9 класів / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 20.01.2021).
3. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.01.2021).
4. Слушний О. Технологія «перевернутого» навчання як інноваційний засіб підвищення якості освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. Вип. 48. С. 19–23.
5. Сучасна українська літературна мова : підручник / ред. М. Плющ. Київ, 2006. 230 с.
6. Тривалість навчального заняття під час дистанційного формату лишається незмінною : Роз'яснення МОН / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/trivalist-navchalnogo-zanyattya-pid-chas-distancijnogo-formatu-lishayetsya-nezminnoyu-rozysnennya-mon> (дата звернення: 22.01.2021).
7. Українка Леся. Бояриня. УкрЛіб // Бібліотека української літератури : вебсайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=481> (дата звернення: 23.01.2021).
8. Українка Леся. Лісова пісня. УкрЛіб // Бібліотека української літератури : вебсайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=508> (дата звернення: 23.01.2021).
9. Русанівський В. та ін. Українська мова : енциклопедія. Київ, 2004. 263 с.

REFERENCES

1. Navchalni prohramy dlia 10–11 klasiv [Curricula for grades 10–11] / M-vo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (data zvernennia: 20.01.2021). [in Ukrainian].
2. Navchalni prohramy dlia 5–9 klasiv [Curricula for grades 5–9] / M-vo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (data zvernennia: 20.01.2021) [in Ukrainian].
3. Pro vnesennia zmin do Derzhavnogo standartu pochatkovoї osvity [About modification of the State standard of primary education] / Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2019 r. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 20.01.2021) [in Ukrainian].
4. Slushnyi O. Tekhnolohiia “perevernutoho” navchannia yak innovatsiinyi zasib pidvyshchennia yakosti osvity [Technology “Inverted” Innovative Teaching as a Means of Improving the Quality of Education]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psyholohiia*. 2016. Vyp. 48. S. 19–23. [in Ukrainian].

5. Suchasna ukrainska literaturna mova : pidruchnyk [Modern Ukrainian literary language] / red. M. Pliushch. Kyiv, 2006. 230 s. [in Ukrainian].

6. Tryvalist navchalnoho zaniattia pid chas dystantsiinoho formatu lyshaietsia nezminnoiu : Roziasnennia MON [The duration of the training session during the distance format remains the same : the explanation of the Ministry of Education and Science] / M-vo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/trivalist-navchalnoho-zanyattya-pid-chas-distancijnogo-formatu-lishayetsya-nezminnoyu-roziasnennya-mon> (data zvernennia: 22.01.2021) [in Ukrainian].

7. Ukrainka Lesia. Boiarynia [Boyarinya]. UkrLib // Biblioteka ukrainskoi literatury : vebsait. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=481> (data zvernennia: 23.01.2021) [in Ukrainian].

8. Ukrainka Lesia. Lisova pisnia [Forest Song]. UkrLib // Biblioteka ukrainskoi literatury : vebsait. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=508> (data zvernennia: 23.01.2021) [in Ukrainian].

9. Ukrainska mova : Entsyklopediia [Ukrainian language : Encyclopedia] / V. Rusanivskiyi ta in. Kyiv, 2004. S. 263. [in Ukrainian].